

MACAR BALADLARINDA TÜRK İMGESİ

F. Gülay Mirzaoğlu*

Giriş: Balad Türüne Genel Bakış; Tanım ve Özellikler

Balad, Fransız kültüründe bir şiir ve müzik formu olan Ballade, ile 14. Yüzyıl İtalyan müziğinin önde gelen formlarından İtalyanca Ballata terimlerinden kaynaklanan Orta Çağda Avrupa’da ortaya çıkan hikâyevi bir halk şarkısıdır. Bir başka deyişle, bir hikâye anlatan halk şarkısıdır. Bu özelliğinden dolayı, bu tür, anlatı şarkısı <narrative song> niteliği taşır. Geleneksel ballad bir hikâyesi olan, geleneğe bağlı icra ortamında terennüm edilen hikâye konusu ve yapısı basit, anonim şarkılardır (Clarke and Clarke 1965: 57; Mirzaoğlu, 2003: 9-21). Balad türü genellikle Ortaçağa tarihlendirilmekle birlikte, araştırmacılar eski metinlerde bulunan pek çok baladın kökenini dört bin yıl kadar eskiye dayandırıyorlar. Bu bağlamda, epik şiir ve tarihî türkülerin konularına dair izlerin balad türünde görülebileceği de ifade ediliyor (Krıza 1980:4).

Ballad kültürden kültüre farkı kavramlarla anılıp, farklı içerikler taşısa da, bütün Avrupa’da ortak bir şarkı tipidir, denebilir. Danimarka’da vise, İspanya’da romans, Rusya’da bylina, Ukrayna’da dumi, Sırp kültüründe junacke pesme adı verilen baladlara bakıldığında bu örneklerin kültürden kültüre farklı içerikler taşısa da, bütün Avrupa’da yaygın ortak bir şarkı tipi olduğu anlaşılmaktadır (Leach 1950:106-107). Balad araştırmacılarından Edward Leach, Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend adlı çalışmada, halk şarkısının belirli özelliklerinin zamana ve yere bağlı olarak önemli ölçü-

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı öğretim üyesi.

de değiştiğini ve çeşitlendiğini; ancak belirli özelliklerin sabit kaldığını belirtir. Leach'e göre baladın değişmeyen özellikleri şunlardır: 1. Balad bir hikâyedir. 2. Balad ezgiyle terennüm edilir. 3. Balad içerik, üslup ve düzenleme açısından halka aittir. 4. Balad tek bir olay üzerine odaklanır. 5. Balad, tek bir şahsa bağlı değildir; metinde anlatılan olayın gelişimi diyalog yoluyla gerçekteşir ve olay hızlıca sona erer (Leach 1950:106-107; Mizaoğlu 2003: 11).

Bir hikâye/ anlatı kabul edilen baladın dört temel özelliği; olay, karakter, beste ve konudur. Bunlar arasında en fazla vurgulanan özellik ise olay unsurudur. Beste, geleneğe bağlı olarak ortaya çıkar. Konu, çoğunlukla dolaylı biçimde anlatılır; karakterler ise genellikle bireysel olarak henüz gelişmemiş tiplerdir. Bu unsurlar arasında asıl önemli ve en etkileyici olan olay çoğunlukla dramatikdir (Leach 1950:106-107; Mizaoğlu 2003: 11).

Balad, mutlaka ezgiyle söylenir ve her kültürde geleneksel bir çalgı ile balad icrasına eşlik edilir. Balad ezgileri de sözleri gibi geleneksel bir yapıdadır ve muhtemelen sözler kadar eskidir. Bununla birlikte, balada esas olan ezgiden ziyade hikâyenin kendisidir. Sözlerdeki anlamın çok önemli olmadığı ve sonuçta müziğe tabi olduğu lirik şarkıların aksine, baladlarda daima ezgi sözlerle tabidir. Zaman içinde, baladın biçim ve içeriğinden çok, müziğinde değişmeler meydana gelir (Leach 1950:106; Mizaoğlu 2003: 11).

Balad coğrafyası genel olarak Kuzey, Batı, Orta ve Doğu Avrupa'yı içine alır. Balad bölgeleri ve bu bölgelere özgü balad stilleri üzerine, Lajos Vargyas Hungarian Ballads and the European Ballad Tradition (1983) adlı iki ciltlik eserinde ayrıntılı bir inceleme yapmıştır. Bu incelemede Danimarka, Fransız, İngiltere, Alman, İngiliz, Macar, Slav (Doğu Slav: Sırp, Bulgar, Rus; Batı Slav: Çek, Slovak, Leh, Sloven ve Hırvat) ve Macar balad geleneğini belirleyen üslup (stilistik) özellikleri, kültürlerin birbirleriyle etkileşimleri de dikkate alınarak önemli veriler ortaya konmuştur (bk. Vargyas 1983:190-217).

Bu coğrafya içinde balad konuları kültürden kültüre farklılık gösterebilir. Bununla birlikte genel olarak ifade etmek gerekirse, romantik ve trajik aşk, birbirine komşu toplumlar arasındaki sınır çatışmaları, halk kahramanları kabul edilen haydutların yaşamı ve hazin yaşam öyküleri, ölüm, cinayet ve büyüsel olaylar ve doğaüstü varlıklar baladların konularını oluşturabilmektedir (Bold 1979:3).

Avrupa balad geleneği üzerine araştırmalar dikkate alındığında, icracıların cinsiyeti konusundaki görünüm de dikkat çekicidir: Balad icracılarının büyük bir çoğunluğunun kadınlar olduğu ortaya konmuştur (Seeger 1950; Leach 1950; Bold 1979). Bunlar, tarım işçileri, sütçüler, çocuk bakıcıları gibi toplumun herhangi bir kesiminden bireyler olabilir. Ancak, broadside ballads (-yazılı-sokak baladları) söz konusu olduğunda âşıklar veya usta icracılar ön planda olmuştur (Bold 1979:3; Mirzaoğlu 2003: 20).

Genel olarak tür özellikleri, icra biçimi, icracı ve dinleyici çevresi ve türün örneklerinde işlenen konular açısından Avrupa baladları ile Türk halk türküleri arasında bazı ortak niteliklerin bulunduğu belirtilmelidir. Örneğin, söz/şiir metnine müzikal bir metnin çalgıyla eşlik etmesi, bazı tarihi ve efsanevi olayların, yaşanmış veya hayali aşk öykülerinin balad veya türkü türünün kurgusal özellikleri doğrultusunda belirli bir üslup içinde ifade edilmesi, icracıların cinsiyet özellikleri ve toplumsal kimlikleri her iki gelenekte de benzerlikler veya ortak hususlar olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, tematik açıdan

dikkat çekici bir örnek vermekle yetinelim. Bilindiği gibi, Türk halk türküleri dağarcığı içinde, *Ceviz oynamaya mı geldin* başlıklı halk türküsünde de mevcut olduğu gibi, bazı türkülerde kendisinden yaşça küçük bir erkekle evlendirilen genç kızın hazin öyküsü anlatılır. Aynı konunun İngiliz balad geleneğinde de küçük farklılıklarla işlendiğini yaptığımız karşılaştırmalı araştırmalardan öğrenmiş bulunuyoruz*.

Macar Halk Baladlarına Genel Bakış

Macaristan'da halk baladına (popüler balad) duyulan ilgi Macar baladlarıyla değil, başka halkların baladlarıyla başlamıştır. Bu ilgi, 19. yüzyılda, reform döneminde, ilk olarak gençlerin, balad çevirilerinin basıldığı yerler olan yayınevlerinde toplanıp balad okumalarıyla başladı. Bu etkinlik toplumda giderek yayıldı ve böylece Macar halk/ popüler baladı 19. yüzyılın ortasında keşfedilmiş oldu. İlk yayınlar konuya dikkat çekmek amacıyla yapılmasına rağmen, edebiyat dünyası bunları dikkate değer bulmuştur. Örneğin, dönemin ünlü şairi Mihaly Vorosmarty, imparatorun hapisanesinden kaçan Szilagy ve Hajmas adına düzenlenmiş balada büyük bir değer yükledi ve daha sonra metinlerin tamamını editörü olduğu dergide yayımladı. Bu yüzyılın ortasında bağımsızlık savaşının yenilgisi nedeniyle sözlü şiire duyulan ilgi dibe vurmuştu. Tarihin fırtınasında, halk şarkıları, baladlar ve anlatılar yaşamın arka planına yönelmişlerdi. Bu dönemde edebi yayınlar yoluyla baladlara duyulan ilgi yeniden arttı ve bazı örnekler halk arasında tanınır hale geldi. 1896-98'de şair ve düşünür Janos Erdely tarafından üç ciltlik halk şiiri koleksiyonu basıldı. Bu tarihi bağlamda, Szekely popüler/halk baladının keşfiyle ve sosyal yaşama etkisi olup olmadığı tartışmasıyla bütün ülke kendisini bir balad tutkusu içinde buldu; öyle ki, bazı şairler art arda popüler baladlar yazdılar. Bu baladlar hem edebiyat, hem de halk şiiri araştırmalarında pek çok sorunun araştırılması için bir fırsat yaratmıştır. Kolozsvar rahibi Janos Kriza, Szekely halk şiirinin en güzel örneklerini topladı ve bunları Transilvanya'da yayımladı. Bağımsızlık savaşının yenilgisinden sonra bütün ülke halkı edebi bir ifade ihtiyacı içindeydi. Halkın, eski kahramanlık epiğinin uzantısı olan kayıp ulusal epiğin işlevini yerine getirecek, halkın umudunu besleyecek halk şiiri /balad bu görevi üstlenecekti (Kriza 1980:2).

19. yüzyıl sonuna gelindiğinde artık çok sayıda otantik balad etnografik materyal olarak mevcuttu ve bu suretle ilk bilimsel yayınlar yapıldı. Yerel derlemeler, büyük bir ilgi ve özen ile gerçekleştiriliyordu. Yerel koleksiyonların en göze çarpanı, Vargyas, Szeged ve Temesvar çevrelerini de içine alan Büyük Macar Ovası'nın güneyine ait olanlarıdır. Bu baladlar Lajos Kalmany tarafından yedi cilt olarak yayımlanmıştır. Söz konusu veriler, balad çalışmalarına büyük bir hız kazandırdı ve akademik düzeyde bilimsel araştırmaları başlatmış oldu (Kriza 1980:1-2).

Ballad terimi 13. yüzyılda Batı Avrupa'da, öncelikle de İtalyanca ve Fransızca ko-

* Hacettepe Üniversitesi Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Lisans programı içinde yer alan *Karşılaştırmalı Müzik Kültürü Araştırmaları* dersi çerçevesinde öğrencilerimizin gerçekleştirdiği bir araştırmada, İngiliz halk baladlarında da benzer bir temanın bulunduğu ortaya konmuştur. Nazik Has ve Meltem Berat Tüzün (2008), "Tematik Yapı açısından İngilizce ve Türkçe bir Türkünün Karşılaştırılması". 2008-2009 Akademik Yılı Güz Dönemi Araştırma Ödevi.

nuşan bölgelerde, dansa eşlik eden nakaratlı bir şarkı formu demektir. Macaristan'da ise, 19. yüzyıl başlarında kullanılmaya başlayan ballad terimi "eski bir şarkı", "bir hikâye anlatan şarkı", "uzun bir şarkı" anlamında kullanılmaktaydı. Macar baladları diğer sözlü edebiyat türleri gibi, tarihi ve sosyal gelişmeler yoluyla şekillenmiştir. Araştırmalar, baladın ortaçağda meydana geldiğini kabul etseler de pek çok baladın kökeni dört bin yıllık eski metinlere dayanmaktadır. Çağdaş sözlü geleneğe mevcut motiflerin ve metinlerin tutarlılıklarına dair izler Gılgamış'a kadar geriye götürülebilir (Krıza 1980: 4).

Baladın kökenine dair farklı kuramsal yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, kahramanlık destanları (heroic epics) ve tarihi türkülerin parçaları olduğunu ileri sürer. Bu yaklaşıma göre, söz konusu parçalar evrensel insanın vermek istediği mesajı, bireyin duygusal deneyimini, kendisi olma bilincine sahip insan ile toplum arasındaki çelişkiyi en iyi ifade eden kısımlardır. Folklor türlerinin doğuşu ile ilgilenen araştırmacılar, tam olarak ayrıntılarıyla gün ışığına çıkarılmamış olsa da, balad ve kahramanlık destanının (heroic epic) tarihi ardıcılık açısından birbirini takip eden türler olduğunu kabul etmişlerdir. İkinci bir yaklaşıma göre ise, balad, yalnızca Avrupa toplumlarına ait bir türdür ve sadece bu coğrafyada bulunabilir. Başlangıçta en gelişmiş toplumlarda ortaya çıkmış ve onlardan bölgenin diğer etnik gruplarına doğru yayılmıştır. Esas olarak balad, birey ve toplum arasında, belirli bir gelişme seviyesi sonucu ortaya çıkan çelişkiyi yansıtır. Bu gelişme seviyesi topluluğun talep ettiği yeni bir halk şiiri türünü; baladı yaratmıştır (Krıza 1980:5).

Balad konuları üzerine araştırmalara bakılırsa, söz konusu edilen çelişkili durum, gerçek yaşamda birey ve toplum düzeyinde bir çatışmanın etkisi sonucu ortaya çıkmış olmalıdır ki, balad türünde ve Macar baladlarında bireyler arası ve birey-toplum arasında çelişkiler; buna bağlı olarak da günah ve ceza sık rastlanan bir durumdur. Feodal toplumun bu durumu onaylaması, baladların çok çeşitli biçimlerde yansıttıkları sosyal çelişkileri derinleştirmiştir. Balad çelişkiyi, insanın trajedisi olarak, bireyin bakış açısından yansıtır (Krıza 1980:6).

Baladın temel konusu insanın insanla ilişkisidir. Ancak, bu ilişki dolaylı olarak toplumun genel sorunlarını yansıtır. Türün karakteristik özelliklerinden birisi, sürekli olarak hem insan ve toplum arasındaki çelişkileri, hem de toplumsal normları ve kuralları ihlâl etme yoluyla ortaya çıkan çatışmaları ifade etmesidir. Baladlar arasında büyük bir çeşitlenme mevcut ise de, Avrupa geleneğini dikkate alarak, Macar balad geleneğinin farklı eğilimler gösterdiğini ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda, geleneğe özgü en belirgin durumlardan biri, Macar baladlarında toplumsal çelişkilerin aile hayatına dair çelişki veya çatışma düzeyinde yansıtılmasıdır (Krıza 1980:6).

Orta Çağın yeni türü baladın sadece içeriğine dair değil, şiirsel anlatım (söyleyiş özellikleri) açısından da yeni özellikleri bulunmaktadır. Olayların anlatımında yeni araçlar geliştirilmiştir. Eski zamanlara ait ayrıntılı betimlemelerin yerini, çoğu zaman anlatımdaki boşlukları, mesafeleri göz ardı ederek atlayan kısa, öz ve hızlı anlatım stili almıştır. Diyalogların artırıldığı sahnelerin sıklıkla değişmesi, gerçeklerin anlatımını sınırlandırmıştır. Baladın icracısı ne hissederse hissetsin, duygular yeterince anlatılmamış, ihmal edilmiş olabilir. Bu göz ardı etme, şiirsel anlatımın güzelliği konusunda da göze çarpabilir (Krıza 1980:7-8).

Baladın biçim olarak özelliklerine gelince, gelenek, Macar baladlarının hakim biçim özelliği dörtlük esasına dayanmasıdır. Bu biçim özelliği, yoğun bir metin ve yoğun bir ezgi ile bütünleşir. Baladın sanatsal nitelikleri aynı zamanda, uyak, aliterasyon gibi stilistik gereçlerle de artırılır. Şiirsel açıdan önemli kabul edilen ve mesaj olarak vurgulanması gereken kısımlarda bu tip ses tekrarları sıklıkla kullanılır.* Bununla birlikte, uyak, Macar baladlarında her zaman kullanılan bir özellik değildir. Ancak, fikirlerin vurgulanması için uyak, aliterasyon gibi ses tekrarlarının kullanılması bir biçim ve söyleyiş özelliğidir (Krıza 1980:8).

Balad lirik, dramatik ve epik özelliklerin bir arada bulunduğu özgün, yaşayan bir türdür. Diğer yandan, içeriğine bakıldığında, varyantlaşma/çeşitlenme olgusuyla birlikte, bütün Avrupa’da yaygın olan balad motiflerinin bulunduğu görülür. Motiflerin benzerliği, balad konularının ve kurgularının da benzerliği anlamına gelir. Bununla birlikte, biçim (form) ve içerik açısından farklılıklar ulusal ve etnik farklılıklar anlamına gelir (bk. (Krıza 1980:9). Günümüz Avrupa’sının baladları geçmiş zamanlardan bugüne, ortak motifler ve konular yanında, farklılıkları da taşıyarak değişen bağlamlarda yaşamını sürdürmektedir.

Macar Baladlarından Örnekler

Türk imgesiyle ilgili başlıca örnekler ve bunlara ilişkin temel açıklamalar, önde gelen Macar balad araştırmacısı Lajos Vargyas’ın Hungarian Ballads and the European Ballad Tradition (1983) adlı iki ciltlik eserinden yararlanılarak elde edilmiştir. Söz konusu eserin birinci cildinde balad türünün edebiyat ve folklor türleri içindeki yeri, Macar balad tiplerinin tarihsel sıralanışı ve metinleri arası ilişkileri, balad türünün ortaya çıkış nedeni ve dönemi, balad bölgeleri ve tarzları, türün geleceği, Fransız balad tipleri, ezgi ve dans, Macar balad araştırma tarihine genel bakış gibi türe ilişkin temel konular ele alınmış ve açıklanmıştır. İkinci cildinde karşılaştırmalı bir yöntem ile Macar balad örnekleri ve bunlara ilişkin açıklamalar bulunmaktadır. Burada, söz konusu eserin ikinci cildinde yer alan Türklerle ilgili olanlardan öncelikle dört Macar baladının Türkçe çevirisine yer vereceğiz**. 2 numaralı baladın çeşitlemesiyle birlikte balad sayısı 5’tir. Bunlardan birincisi aşağıdadır:

1. Türkler tarafından Kaçırılan Kız (No.29)***

1. Tisza ve Tuna’nın suları aşağı doğru akıyor,

Üzerinde altından, çok güzel bir gemi var,

İçinde çirkin bir Türk voyvoda**** (Türk beyi) var.

O yöne, o yöne doğru yürür Komárom*****’un beyaz tenli temizlikçisi,

* Macar baladlarının metin özelliklerini daha fazla örnek üzerinde görmek için bk. Zoltan 1968; Vargyas 2005.

** Bu çalışmada hacim sınırlandırması nedeniyle, metinlerin çevirisinde kullandığımız Macarca veya İngilizce metinlere yer vermemiz mümkün olmadı. Ancak, onların bibliyografya bilgilerini vermeye yetindik.

*** Vargyas 1983, II.Cilt: 383. Açıklamalar için bk. Vargyas 1983, II.Cilt: 384-387.

**** Voyvoda: Sırpa *voivoda* sözcüğünden gelen voyvoda Osmanlıların Eflak ve Boğdan beylerine verdikleri unvandır (Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü).

Bk. <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=voyvoda&ayn=tam>.

***** Komárom: Macaristan’ın kuzeybatısında, Tuna boyunda, Estergon (Esztergom)’un batı sınır komşusu, Macar Krallığının tarihi idare merkezlerinden biri.

5. Kollarında iki sürahi ile Tuna'ya doğru yürür,
Bana su versene, bana su versene Komárom'un beyaz tenli temizlikçisi!
Ben sana nasıl su verebilirim, seni çirkin Türk voyvoda?
Sen Tuna'nın tam ortasında, bense nehir kıyısındayım!
Kız sürahisine uzanır: Erkek kızı beyaz kolundan tutar,

10. Ve onu gemiye doğru sürükler, geminin güvertesine doğru,
Bana gel ve sarıl, Komárom'un beyaz tenli kızı!
Sana cehennemden gelen mahlukat sarılsın!
Bana gel ve beni öp, Komárom'un beyaz tenli kızı!
Seni çölden gelen vahşi aslan öpsün!

15. Gel ve yanımda uzan Komárom'un beyaz tenli temizlikçisi!
Macarların silahları senin yanında uzansın.
(Adam kızın suratına demir zırhlı eldiveniyle vurdu ve kızın burnundan ve ağzından renkli kan fışkırdı.)

Tuna'nın yatağı benim tabutumun dibidir,
Tuna'nın iki kenarı tabutumun iki kenarıdır,
Tuna'nın dalgaları benim kefenimdir.

20. Tuna'nın balıkları tabutumun çivileridir,
Tuna'nın küçük balıkları benim ağıtçılarımdır,
Gökteki kuşlar benim koromdur.
Balıkçılar balıkçılar, Tuna'nın balıkçıları:
Perşembe öğlene kadar beni bulup çıkaracaksınız,

25. Beni bulup çıkaracaksınız ve gömeceksiniz de!
Giysilerim, giysilerim, en iyi giysilerim,
Askılarınızdan düşeceksiniz ve birbirinizi omuzlayacaksınız,
Annem sizin benim için yas tuttuğunuzu öğrensini diye!
Ve kız Tuna'nın derinliklerine doğru suya battı.

30. Balıkçılar Perşembe günü onun cesedini buldular.
Kızın en iyi giysileri askılarından düştü,
Askılarından düştü ve birbirlerini omuzladılar,
Annem sizin benim için yas tuttuğunuzu öğrensini!
Ve annesi kızının öldüğünü anladı.

Yukarıdaki metin Kálmány tarafından Szeged bölgesinden (Pade-Torontal yöresi) 1891'de derlenmiştir. Vargyas'ın verdiği bilgiler ışığında söz konusu balad ile ilgili açıklamalar şöyle ifade edilebilir: Macarca metnin ve ezginin varyantları bulunmamaktadır. Balad Türk istilas sürecinde, "eski Macar geleneklerinin yaşanmakta ve korunmakta olduğu Szeged bölgesinden" derlenmiştir ve bundan dolayı Orta çağ dönemine özgü kimi özellikleri taşıdığı kabul edilmektedir. Vargyas, baladın başka versiyonlarının Macarca dışındaki birçok Avrupa kültüründe de mevcut olduğunu; Fransızca, İtalyanca, Breton-

ca*, Romence, Bulgarca, Sırpça, Hırvatça, Slovakça, Moravyca**, Danca ve Yunancada da bulunduğunu belirtmiştir.

Metnin konusu Tuna kıyısında bulunan, (150 yıl kadar süren) Türk kuşatması döneminde Macaristan'ın Komarom bölgesinde yaşayan bir Macar kızının, bir Türk Beyi (voyvoda) tarafından kaçırılmasını anlatır. Anlatı, Türk Beyinin kendisine zorla yaklaşmak istemesi üzerine kızın onu reddetmesi ve bir Türk ile olmaktansa, çaresiz bir şekilde kendini nehre atmak istemesi ve sonra da kendini Tuna nehrine atması, sonuçta da balıklardan ve kuşlardan, hatta giysilerinden yardım istemesi biçiminde gelişir.

Metnin balad motiflerine dair başlıca özellikler Vargyas'ın değerlendirmelerini de göz önüne alarak şöyle ifade edilebilir: (1) Başlangıçta, çoğunlukla Tuna nehri ile başlayan "Tisza ve Tuna'nın suları aşağı doğru akıyor"örneğinde olduğu gibi söz kalıplarının bulunması bu tip baladın yaygın özelliklerindedir: Aynı özellikleri, Macar baladlarının diğer başka örneklerinde de görmek mümkündür***. (2) Bu metinde ve tematik yapısı buna benzer diğer baladlarda nehir veya deniz motifinin bulunması temel özelliklerdendir. Bu tip baladlarda, kız genellikle nehir veya denize yakın bir yerde bulunur ve (metne göre, gerçekleşsin ya da gerçekleşmesin) kurtuluşu suya atlamakta bulur. (3) Metnin diğer bir önemli motifi ise balıklardır: Konusu, "düşman" askeri tarafından zorla kaçırılan kızın hikâyesini anlatan baladlarda balık motifi sıklıkla göze çarpar: "Tuna'nın balıkları tabutumun çivileridir. Tuna'nın küçük balıkları benim ağıtçılarımdır", dizelelerinde olduğu gibi. Kızın giysilerine seslenişi de, aynı şekilde baladın dikkat çekici ve başka örneklerde de benzerleri bulunan balık motifine kıyasla daha az rastlanan kalıplaşmış sözlerdir: "Giysilerim, giysilerim, en iyi giysilerim, Askılarımızdan düşeceksiniz ve birbirinizi omuzlayacaksınız, Annem sizin benim için yas tuttuğunuzu öğrensin diye!

Vargyas'ın çalışmasından öğrendiğimize göre, aynı baladın içeriğine ana motifleri açısından çok benzer bir Romen versiyonu mevcuttur. Söz konusu örnekte, Sandru'nun kızı Ilincuta su getirmeye gider. O, Kız Tuna'ya (ya da denize) ulaştığı sırada Türkleri görür****. Türk sultanın oğlu ile evlenmek üzeredir. Nehrin kenarına ulaştıklarında kız onlardan su içmek ve elini yüzünü yıkamak için izin ister ve sonunda kendini suya atar. Bu sırada şu sözleri söyler: "Bir Türk'ün karısı olmaktansa balıklara ve kurbağalara yem olmayı tercih ederim". Burada, su kenarında karşılaşmaları, Türk'ün kız kaçırması, balığa yalvarma motifleri Macar halk baladlarında bulunan benzer motiflerdir (Vargyas 1983, II:386).

* Bretonca, Hint-Avrupa dil ailesinin Kelt koluna ait altı Kelt dilinden biridir.

Breton günümüzde Fransa sınırları içinde kalan geçmişte bağımsız krallık ve dükalık ile yönetilen yarımadadır. Bretonca günlük yaşamda kullanılsa da, Fransa'da resmi bir dil değildir. Temmuz 2008'de Fransız anayasasının 75. maddesinin, ilk fıkrasına göre, Bretonca, tüm diğer bölgesel-etnik Fransa dilleri gibi, Fransa mirasından sayılmaya başlamıştır. Fransa genelinde tanınmasa da, Bretonya bölgesinde, Fransızca tabelâların altında, Bretonca açıklamalar yer almaktadır.<http://tr.wikipedia.org/wiki/Bretonca>,<http://tr.wikipedia.org/wiki/Breton>.

** Moravia: Alman ve Çeklerin yaşadığı, Çek Cumhuriyeti'nin doğusunda, Orta Avrupa'nın tarih bölgelerinden biri olup II. Dünya Savaşından beri Çek Cumhuriyeti sınırları içindedir. Bk. <http://en.wikipedia.org/wiki/Moravia>.

*** Bk. Vargyas, 1983, II cilt: No. 11, 13, 15, 28, 30, 52, 118.

**** Baladın kimi versiyonlarında kız onları evini süpürürken, ya da penceresinden onları görür; eve geri kaçar ve annesine kendisini saklamasını söyler. Annesi Türklere kızının öldüğünü söyler ve onlara kızın mezarını gösterir. Ancak, zeki bir Türk kızın saklandığı yeri bulur ve onu alıp götürürler.

Macaristan'ın kuzeyindeki ülkelerde Slovaklar, Ukraynalılar ve Romenlerde de kızın suya atarken söylediği sözler benzerdir: “Yut beni küçük balık, yut ki, bir Türk ile arkadaş olamayayım” diyerek suya atlar. Vargyas, 85 numaralı baladda bulunan şu ifadelere dikkat çeker: “Tuna’da olmak bir Türk haremde yaşamaktan bin kat daha iyi. Dinsiz bir hayattansa bir Hristiyan olarak ölmek çok daha güzel.” Bununla birlikte, Vargyas’ın belirttiğine göre, baladlar içerisinde Türkleri eşleriyle birlikte haremde gösteren hiç örneğin bulunmaması da dikkat çekicidir (Vargyas 1983, II:387).

Baladın kökeni meselesine gelince, Vargyas, mevcut şekliyle baladın sadece Macarlarda mevcut olduğunu, diğer uyarlamaların Romanya vasıtasıyla Macaristan’dan Ukrayna veya çevreye yayılmış olabileceğini vurgulamaktadır. Baladın ikinci bir varyantının tespit edilememesinin nedeni olarak, derlenen yerin (Szeged) Türk istilasına maruz kalmayan bir bölge olmasını gösterir.

Aşağıda benzer bir konuya sahip başka bir Macar baladının metni yer alıyor:

2. Askerler Tarafından Kaçırılan Kız* (No.31)

1. Es güzel rüzgâr es de
Al götür kederimi ve üzüntümü
Es güzel rüzgâr es de
Al götür kederimi ve üzüntümü

2. Anneciğim, sevgili anneciğim
Sakla beni!
Türkler geliyor,
Beni alıp götürmek için.

3. Bayrak dikildi çoktan
Kapımın eşğine,
Davullar çalmıyor
Kalbimi daha da kederlendirmek için

4. Yavrum, sevgili kızım,
Seni nereye saklayayım
Seni nereye saklayayım ki
Seni kurtarabileyim?

5. Kilere git,
Büyük sandığın içine saklan!
Saldırdıkları vakit
Evimize saldırdıkları vakit.

6. Evlerimize girdiler,
Yetmiş yedi asker
Yetmiş yedi asker
Tüm birlik.

* Metin Vargyas 1983: 390-392’den alınmıştır.

7. Yaşlı anneciğim,
Kızın nerede?
Bilmiyorum, bilmiyorum
Nereye gitti o.

8. Benim yaşlı anneciğim,
Kızını teslim et
Kızını teslim et
Yoksa seni alıp götürürüz!

9. Seni alıp götürürüz,
Ve kafanı keseriz
Sonra keseriz,
Onun kafasını da.

10. Kilere gidin,
Orada sandığın içinde bulacaksınız onu.
Kilere gidin,
Orada sandığın içinde bulacaksınız onu.

11. Sandıktan çıkardılar
Zavallı kızı
Feryat etmeye başladı,
Ağlayarak çığlıklarla:

12. Giysilerim giysilerim,
Benim güzel giysilerim!
Başım vurulurken
Yere düşüverdiler!

13. Yere düşüverin
Ve yas tutun benim için!
Yere düşüverin
Ve yas tutun benim için!

14. Anacığım, sevgili anacığım,
Huzur içinde kal,
Sağ elini bir uzat da,
Elini bir kez daha öpebileyim!

15. Elini bir kez daha öpebileyim,
Bir kez ve bu sefer son kez olacak,
Bir kez ve bu sefer son kez olacak,
Ve bu bizim son vedamız olacak

16. Bir zamanlar kızın sapasağlam durduğu yerde
Cansız bedeni yere yığıldı şimdi

Cansız bedeni yere yığıldı şimdi
Yıkıldı sevgili annesi.

17. Acısını haykırdı
Feryadın acı çığılığıyla haykırdı sözlerini
Tanrım, Tanrım,
Benim sevgili Tanrım!

18. Beni niçin yarattın?
Yeryüzünde bir anne olmak için mi?
Tanrım beni niçin yarattın?
Ormanda bir ağaç olmak için mi?
19. Bir kez daha annesine sordu
Sevgili annesine:
Anneciğim, benim sevgili anneciğim,
Senden bir iyilik isteyeceğim:

20. Onlar kafamı aldıktan sonra
Bakır bir tabağa koy onu
Bakır bir tabağa koy onu
Benim zavallı başımı!

21. Onu Kolozsvar'a gönder
Kalenin kapısına yerleştirilsin
Herkes görebilsin
Kaçırılan kız nasıl uğurlanmış.

22. Evet sevgili anneciğim
Huzur içinde kal
Bu birbirimize
Son vedâmızdır

23. Ve askerler onun kızını,
Acılı kızını yola çıkardılar,
Gözü yaşlı ana
Arkalarından bakakaldı.

24. Çok uzaklarda, öteelerde
Bir dere akıyor.
Kederli sözlerle, beni arıyor,
Sevgilim diye feryat ederek.

25. Beni boşuna arıyorsun sevgilim,
Çünkü beni sakladılar,
Meşe ağacının kuru yaprakları altına
Gömüldüm ben.

“Leszped (Moldovia). Otuz yaşında bir kadın icracıdan derlenmiştir. Kallos 1956=MSZ 62277” (Vargyas 1983: 392).

2.1 Aynı Balladın ikinci çeşitlemesi*

1. Penceresinde oturarak,
Zavallı Kata Kadar
Gömleğini dikiyor
Siyah ipek iplikle.

2. İğnesiyle dikiş dikiyor
Saf ipekten ipliği geçirdiği iğneyle
Delikleri örüyor,
Onları gözlerinden dökülen yaşlarla dolduruyor.

3. Yokuştan aşağıya,
Mısır tarlasına doğru baktı:
Oy, oy (!), geliyorlar
Yetmiş yedi asker geliyor.

4. Yetmiş yedi asker
Tüm birlik.
Hepsi kapıya dayandı
Ve aşağıya inmesini söylediler.

5. Anacığım, sevgili anacığım
Sakla beni!
Askerler geliyor
Beni almak için.

6. Yavrum, sevgili yavrum
Seni nereye saklayabilirim?
Kilere git
Ve sandığın içine saklan!

7. Fakat onlar evin içerisine daldılar,
Yetmiş yedi asker
Yetmiş yedi asker
Tüm birlik.

8. Kızın nerede?
Onu bize teslim et!
Ve sonra sevgili anacığı
Onun için yas tutmaya başla.

9. Kilere gidin,
Sandığın içinde saklanıyor o,
Kilere gidin,
Sandığın içinde saklanıyor o.

* Balad metni için bk. Vargyas 1983, II. Cilt: 393-394.

10. Bekleyin bir dakika,
Yetmiş yedi asker,
Birkaç kelime söylememe izin verin,
Onu bırakın, almayın.

11. Her ölü beden için
Çanlar üç kez çaldı
İlk iki çan sesi kesildi
Fakat üçüncüsü sonuna kadar çaldı.

12. Fakat benim kızım için
Tek bir çan çalmadı
O henüz ölmedi
Ama yine de onun için yas tutmalı, feryat etmeliyim.

13. Bayrak kuruldu
Kapımın eşğine,
Davul vuruldu
Kalbimi daha da kederlendirmek için

14. İmparatora hizmet edeceğim
Ama bunu asla gururla yapmayacağım
Matemli kalbimdir
Beni böyle söyleten.

15. Askerlerin atları!
Beni taşımayın,
Beni taşımayın,
Bir gelin taşır gibi.

16. Beni taşımayın,
Bir gelini taşır gibi
Fakat beni
Ölü bir bedeni taşımış gibi taşıyın.

“Leszped (Moldovya). Altmış yedi yaşında kadın icracıdan derlenmiştir. Kallos 1959= Kallos 1970 No.95” (Vargyas 1983: 394).

“Askerler tarafından kaçırılan kız” baladının anonimleşen iki değişik çeşitlemesi (varyantı) vardır. Tisza Irmağının kıyısına erişen kız şunları söyleyerek suya atlar:

Olmaktansa
Askerlerin esiri,
Olmaktansa
Askerlerin esiri,
Olurum,
Kurbağaların öğle yemeği,
Olurum,
Kurbağaların öğle yemeği,

Ve balıkların akşam yemeği,
Kurbağaların öğle yemeği,
Ve balıkların akşam yemeği,

Diğer çeşitleme (varyant) ise “Tisza onu içine almadı” biçimindeki söz kalıbı (formül) nedeniyle değişiktir. Yukarıda yer alan ve birbirinin varyantı olan balad birinci örnek ile benzer bir konuya sahiptir: Türk askerleri tarafından zorla kaçırılan ya da kaçırılmak istenen kızın hazin öyküsünü, balad türünün kurgusu ve üslubu içinde anlatır.

Mevcut bilgilere göre, Avrupa baladları arasında bu baladın doğrudan bir benzeri bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Vargyas bu tip Macar baladlarının Fransız balad geleneğinden etkilenmiş olacağı ihtimali üzerinde durur. Baladın Fransızcadaki benzerleri altı farklı öyküye sahiptir ve bu öykülere İber Yarımadası’nda da rastlanır. Yine de, Macar metni bunların hiç birisiyle doğrudan ilişkilendirilemez Ancak, aynı baladın Rumen uyarlamasında belirli bir derece benzerlik görülebilir: Türkler evde İlinkuta’yı ararlar ve annesi onları kızın öldüğüne inandırmaya çalışır. Ayrıca, iki Macar çeşitlemesinde de görülen intihar sahnesi ve balıklara yönelik sözler Rumen baladındaki ile ortaklık taşır (Vargyas 1983, II: 395).

Metnin balad tematik yapısına ana hatlarıyla değinmek gerekirse, kızın annesiyle birlikte sıradan bir gün yaşayıp giderken (rüzgârın tatlı esintisinde veya dikiş dikme sahnesinde) Türk askerlerinin geldiğini öğrenmesi, annesinden kendisini saklamasını istemesi, sandığın içine saklanması, saklandığı yerin askerlerce bulunması ve annesine vedası balad hikâyesinin ana olaylarını oluşturur ve tipik motiflerindedir. Balad anlatısının dikkat çekici diğer bir tipik özelliği de, başka metinlerde de görüldüğü gibi, kızın kaçırılma olayına hazırlıklı oluşudur. Kendisine doğru yaklaşan askerleri daha uzaktan görür görmez onların niçin gelmekte olduklarını anlar ve gizlenmeye çalışır.

Türk kahramanı olan bir başka Macar baladı, yine bir Macar kadın kahramanın, içinde yıkandığı “Tuna nehri yavaş yavaş akarken” karşılaştığı bir Türk ile yaşadığı benzer bir olayın öyküsünü anlatır. Ancak, bu metinde önemli bir fark; kadının erkeğe sevdiğini söylemesi ve kendi isteğiyle onunla birlikte Türkiye’ye gitmesidir. Şimdi, baladın kahramanı Al Yanaklı Güzel Örzsebet’in öyküsünü öğrenelim*:

3. Türklere Kaçan Kız** (No. 30)

Güzel Tuna Nehri’nin suyu akarken yavaş yavaş
Al yanaklı güzel Örzsebet yıkanırdı içinde.
Güzel beyaz kollarını yıkardı,
Güzel beyaz bacaklarını ve al yanaklarını yıkardı.

* Metnin Türkçesi, hem İngilizce hem de Macarca metnin kontrol edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Macarca çevirisini yapan Macar Türkolog ve aynı zamanda balad araştırmacısı meslektaşım Dr. Elod Kovacs’a değerli katkılarından dolayı çok teşekkür ederim. Ayrıca metnin İngilizce çevirisi konusunda değerli yardımlarını aldığım İngiliz Dilbilimi Bölümünden öğrencilerim Merve Temizyürek ve Ece Atambay’a teşekkür ederim.

** Vargyas 1983, II: 388-389.

5. Türk Paşa onu yakaladı bir çırpıda.
Gidiyorlardı gidiyorlardı Türkiye'ye doğru
Giderlerken Türk Paşa sordu güzel kıza:
Al yanaklı güzel Örszebet, beni seviyor musun?
Seni sevmeseydim, beni alıp götüremezdin!
10. Türk Paşa bir kez daha sordu,
Al yanaklı güzel Örszebet, beni seviyor musun?
Seni sevmeseydim, beni alıp götüremezdin!
Büyük bir sevinç sardı Türk Paşayı ve
Rüya şarabını içmek için de gidiyoruz, al yanaklı güzel Örszebet dedi.
15. Fakat beni seviyorsan, o şaraptan sen içmemelisin.
Eğer içersen rüyalara dalacaksın!
Al yanaklı güzel Örszebet dışındaki herkes içti şaraptan.
Ve o döndü evine
20. Evine gitti, evine, annesinin yanı başına döndü.
Anacığım aç, aç o parmaklıklıklı kapılarını
Aç anacığım aç o boyalı kapını,
Diğerleri bana yetişmeden
(Annesi kızını içeri alır almaz, Türkler gelir)
Git şeytan git, kıskırtma beni de git.
25. Benim bir kızım olmadığı için: Tuna nehrinde onun için avlanıyordum
Onu aramaya başladığımdan bu yana tam dokuz hafta geçti
Onu bulmaları için Tuna nehrine on iki tane dalgiç gönderdim.
Anası kızını sakladı, Türkler onu bulamadı ve en sonunda gittiler.

Metinden anlaşılacağı gibi, Macar kız kendi isteğiyle Türkiye'ye gider. Diğer örneklerde olduğu gibi, erkeğin kızı zorlamadığı; tam tersine "beni seviyor musun?" sorusunun olumlu cevabını aldıktan sonra onu yanına alıp memleketine götürdüğü anlaşılıyor. Bununla birlikte, kızın çok zaman geçmeden memleketine dönmesi baladın kurgusunun aynı şekilde tamamlanması, anlatının geleneğe bağlılık adına aynı şekilde bitmesi gerektiğini düşündürmektedir: Memleketini, evini yabancı (ve farklı bir dine mensup) birisiyle bir evlilik veya beraberlik yoluyla terk eden genç kız veya kadın sonunda evine dönmek isteyecektir ve kaçınılmaz bir şekilde dönecektir de.

Türk imgesiyle ilgili Macar baladlarıyla ilgili buradaki son örneğimiz, Güzel Ben Kata Baladı'dır. Bu baladda da Macar kadın, bir Türk erkeğin ısrarlı konuşmaları üzerine, kendi isteği ile Türkiye'ye gider.

4. Güzel Ben Kata Baladı* (No. 5)
Gel, gel Güzel Kata Bán,

* Balad metni ve açıklamalar için bk. Vargyas 1983, II: 92-98. Baladın çevirisi, Türkolog Elod Kovacs tarafından Macarcadan yapılmış ve İngilizce metinden de kontrol edilerek tarafımızdan düzeltilmiştir. Kovacs'ın verdiği bilgiye göre, eski Türk şiirinin özelliklerinden biri olan dize başında uyak bulunması ve aliterasyon, aynı zamanda eski Macar şiirinin de özelliklerindedir. Yukarıdaki şiirin vezni 6+6=12'li hece kalıbından oluşmaktadır. Değerli meslektaşım Türkolog Elod Kovacs'a katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Bizim ülkemize, güzel Türkiye'ye!
Ben gitmiyorum, ben gitmiyorum Kara Peter Rác*,
Çünkü oğlum var, küçücük koşup duran bir oğlum,
5. Kucağında bir kızım ve sevgili kocam, eşim var.
Onları düşünme!

Gel, gel Güzel Kata Bán,
Bizim ülkemize, güzel Türkiye'ye.
Hatta köpekler de Macaristan'dakinden başka türlü havlarlar
10. Güzel Türkiye'de!

Ben gitmiyorum, ben gitmiyorum Kara Peter Rác,
Çünkü oğlum var, küçük koşan oğlum,
Kollarımda oturan kızım ve sevgili kocam, eşim.
Gel, gel Güzel Kata Bán,

15. Bizim ülkemize, güzel Türkiye'ye,
İki yüz gümüş para için, altmış altı lira** için,
Üç yüz altın için!
(Şimdi artık onunla beraber gitmek istiyordu)

Bir ormana ulaştılar, oğlunu orada bıraktı:
Küçük koşan oğlunu ve kucağında oturan kızını.
20. Burada, kavak ağacının yanında sizi bırakıyorum,
Kuşlar kanatlarını çırttıkları zaman
Anneniz sizinle konuşuyor,
Diye düşünün.
Yağmur yağdığı zaman: ben sizi banyo yaptırıyorum
25. Diye düşünün ben, sevgili anneniz!

(Onları ağaçta bırakıp gitti.)
Kartallar yüreğini parçalıyorlar, kuzgunlar gözlerini çıkartıyorlar,
Zavallı, öksüz ruhların yaralı yüreklerini yarıyorlar.
Gidiyorlar, daha ileriye gidiyorlardı, sonra oturdular.
Güzel Kata Bán, Türk'ün saçlarında bit aradı.
30. Bu nedir, bu nedir Güzel Kata Bán,
Yağmur yağmıyor, bir bulut bile görünmüyor,
Buna rağmen benim başım sırlıslaklam ıslak?
Şimdi üstümüzde bir kara bulut oluştu,
Ondan birkaç damla yağmur sepeledi.

(Kata, yukarıya baktı ve bir kuşun kendi yavrusunu beslediğini gördü ve bu yüzden ağlıyordu)

35. Kalkalım, kalkalım Güzel Kata Bán,
Kalkalım, kalkalım çünkü artık hava kararıyor!
Türk'ün evine geldiler,

* Türk erkeğin adının Kara Peter Rác, olması ilginçtir.

** Metinde kullanılan para türü veya birimi için kullanılan (thaler) teriminin tam karşılığı tespit edilemediğinden, metnin geneline uygun bir şekilde şimdilik "lira" diye çevrilmiştir.

Türk'ün odasında dinlendiler

Kara Peter Rác kadına:

40. Artık yemek pişir, artık yemek pişir Güzel Kata Bán, dedi.

Güzel Kata Bán mutfağa girdi:

Mutfağın ortasına tükürdü.

Şimdi, tatlı küçük tükürüğüm, Türk:

'Artık yemek pişir, artık yemek pişir Güzel Kata Bán' dediği zaman,

45. Sen: 'Hemen hazır olacak!' diye cevap ver.

Artık servis yap, artık servis yap Güzel Kata Bán!

Hemen servis yapacağım Kara Peter Rác!

Artık servis yap, artık servis yap Güzel Kata Bán!

Hemen servis yapacağım, Kara Peter Rác!

50. Artık servis yap, artık servis yap Güzel Kata Bán!

Hemen servis yapacağım, Kara Peter Rác!

Artık fazla bekleyemedi Kara Peter Rác,

Mutfağa gitti

Hiçbir yerde Güzel Kata Bán'ı bulamadı.

55. Güzel Kata Bán yola çıktı.

Kara Peter Rác hemen en iyi binek atının

Koşumunu hazırladı.

Ormandan ormana dörtnala koşturdu,

Ama [Kata'yı] hiçbir yerde bulamadı.

60. Kara Peter Rác atını dörtnala koşturup evine döndü.

(Küçük çocuklarını bıraktığı ormana ulaşan Güzel Kata Bán kemiklerden başka hiç bir şey bulamadı).

61. Kemiklerden bazılarını eve götürdü, annesinin evine.

Aç annem, aç kilitli kapını,

Ben kızınım, senin Kata kızın!

Git şeytan, git, beni ayartma,

65. Benim kızım yoktur.

Dokuz hafta geçti, onuncuya döndü

Balıkçılar onu ağ ile ararlar,

Bir türlü bulunmaz!

Aç annem, aç kilitli kapını,

70. Ben kızınım, senin Kata kızın!

Git şeytan, git, beni ayartma,

Benim kızım yoktur.

Dokuz hafta geçti, onuncuya döndü

Balıkçılar onu ağ ile ararlar,

75. Bir türlü bulunmaz!

Aç annem, aç kilitli kapını,

Çünkü açmazsan kalbim kırılır!

Açmıyorum, açmıyorum benim kızım yoktur!

Dokuz hafta geçti, onuncu haftadır

80. Balıkçılar onu ağ ile ararlar,

Ama bir türlü bulamazlar!

(Annesi kapıyı açtığında Güzel Kata Bán, iki küçük çocuğun kemiklerinin yanında, yerde yüz üstü yatıyordu).

“Apátfalva (Csanád county)= Kalmány 1882, 162. Cf. Leader 300” (bk. Vargyas 1983, II:94).

Baladın anlattığı öykü ve bunun kökeni hakkında şu açıklamayı yapabiliriz: Bir Macar kadın kendi isteğine bağlı olarak bir Türk ile beraber Türkiye’ye gider. Giderken yol üzerinde iki küçük çocuğunu bırakır. Sonra Türkiye’den kaçır, kendi evine varır ama çocuklarının ancak kemiklerini bulur. Annesi, Ben Kata’nın Tuna içinde öldüğünü sanır. Macar Türkolog ve Macar balad geleneğinin Türk kültürüyle ilişkisini araştıran Elöd Kovács* ile bu meseleyi görüşmemiz sırasında kendisi şu bilgiyi vermiştir: “Ben Kata baladının efsanesi, Osmanlı-Türk kökenli olur çünkü, Osmanlı kuşatmasının kapsadığı bir bölgeden derlenmiştir ve bu baladın başka varyantı bulunmaz; sadece Moravya’da (Çek Cumhuriyeti) ve Bulgaristan’da metne yakın olan bazı balad örnekleri bulunur ve her ikisinde de erkek Türktür”**. Buna karşılık, Vargyas, bu konuda herhangi bir bilgi vermez ama baladın anlattığı olayın ortaya çıkış hikâyesine dair sözlü gelenekten nesir biçiminde, derlenmiş bazı öykülere yer verir. Buna göre, Macar kadın (bu anlatıda adı Éva Bán’dır) esasında Türklerden korktuğu için çocuklarını bırakıp gitmeyi kabul eder. Türk, onu “buğday hasadının yılda iki kez, bağ bozumunun üç kez yapıldığı bir ülkeye götürceğini” söyler. “Bunun üzerine kadın aldanır”. Aynı kaynak kişinin verdiği bilgiye göre, Éva, yine de kendi isteğiyle gitmez, zorla götürülür*** (Vargyas 1983, II: 94). Kadının kahramanı Piros Szep Örzsebet (Al yanaklı Güzel Örzsebet) olan 80 no’lu balad da benzer bir öyküyü anlatır. Bu metinde Tuna nehrinin kıyısında bir Türk Paşa, Örzsebet ile karşılaşır. Ona kendisini sevip sevmediğini sorar ve Örzsebet Türk Paşayı sevdiğini söyler. Olumlu yanıt alınca Paşa, onu Türkiye’ye getirir. Yine de, kadın daha sonra Türkiye’den kaçır; Macaristan’a, evine döner. Annesi Türklere Örzsebet’in Tuna nehrinde öldüğünü söyler. Elöd Kovács’ın görüşüne göre, “bu baladın efsanesi de esasi Osmanlı Türk kökenlidir, bu balad da Macaristan’dan başka bir ülkede yoktur ve Macaristan içinde de ancak Türk hakimiyet altında uzun bir zaman geçiren Doğu Macaristan’da Szeged şehrine yakın küçük bir bölgede bulunur.

Macar baladlarından sonra şimdi de tematik yapısı yukarıdaki örnekler ile belirli bir ölçüde ilgili olan, Türkiye’den bir halk türküsü örneğini görelim:

Türkiye’den Bir Örnek: Atina Türküsü (Yunanlı Asker Tarafından Kaçırılan Kız)

Batı Anadolu’dan, Aydın yöresinden 1996-1999 yılları arası derlediğim türküler arasında bulunan ve özellikle Batı Anadolu illerinden çeşitli zamanlarda derlenmiş çeşitlendirmeleri bulunan**** *Atina türküsü* veya *Yumurtanın kulpu* yok adıyla türkü dağarcığımızda mevcut bir türkünün içeriği konumuz açısından ilginçtir. Bilindiği gibi, bir toplumun tarihinde savaştığı, ya da mücadele ettiği bir diğer toplum ile arasında oluşan çatışmaları, bunlara ilişkin duyguları yansıtan türküleri, şiirsel yaratımları vardır. Burada yer verdiğimiz örnek de böyle bir durumu anlatır. Bilindiği gibi, Paris Barış Konferansı’nda,

* Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için Elöd Kovács’ın Török Népdalok Európatól Szibériáig adlı eserine bakılabilir.

** Vargyas’ın çalışmasında, 5 no’lu baladın bir parçası ve 30 numaralı tipe ait 80 no’lu baladın bir parçası aynıdır.

*** 29. ve 31. tipe ait baladların bir parçası ve 30. baladın bazı parçaları aynıdır.

**** Türkünün bölgeden derlenmiş çeşitlendirmeleri ve bunların hikâyeleri için bk. Şahin 2004.

Başbakan Venizelos tarafından ilk olarak 30 Aralık 1918’de Konferansa sunulan memorandumda ve daha sonra da 3-4 Şubat 1919 günlerinde “Onlar Şurası” huzurunda dile getirilen Yunan istekleri arasında Batı Anadolu da vardı. Devam eden günlerde Yunanlar, Batı Anadolu içlerine kadar ilerlediler. Bu dönemde Ege Bölgesi’nde Rum çete faaliyetleri gittikçe genişlemekteydi (bk. Sofuoğlu 2002). 1919-1922 yılları arasında işgal altında kalan Batı Anadolu bölgesi halkı bu süreç içinde bir türlü sükûnete erişmeyen sürekli bir mücadele ve çatışma ortamında yaşamaktaydı.

Nihayet, Kurtuluş Savaşı ile sona eren bu mücadele ardında, tükenmek bilmeyen tarihi kayıtlar yanında, resmi tarih yazımında hiç bir zaman kayda geçmeyen ancak kültürümüzün bir gerçeği ve sözlü tarih alanı için değerli veriler olan, halkımızın sanat yaratısı türküleri de bırakır. Batı Anadolu’yu işgal eden Yunanlarla yapılan savaş sonrası, Yunan asker ile kaçırılan bir Türk kızının hazin öyküsü böyle ölümsüz bir türküde anlatılır. Aydın yöresinden Alaattin Özdemir (1999) adlı kaynak kişinin verdiği bilgilere göre, türkünün konusu olan öykü şöyledir: Yöreden bir Türk kızı Yunan bir komutan tarafından kaçırlır. Komutan, kızı memleketine götürür ve onunla orada evlenir. Türk kızının yedi yılda üç çocuğu olur. Kız, yine de, memleketine, Türkiye’ye dönmeyi kafasına koymuştur. Yedi yıl sonra bir gün bu kararını yerine getirir. Bir Türk gemisine binip dönecektir. Dönerken Yunan kocasından olan çocuklarını denize atar. Çocukların sözleri, “Atma annecim bize, dönelim dilimize” biçiminde türküde yer alır (Özdemir 1999). Şimdi Aydın ili Köşk ilçesinden derlediğimiz metni görelim:

Atina Türküsü (Aydın-Köşk-Cumadere Köyü-Alaattin Özdemir)*

1. Elma attım denize
Geliyo yüze yüze
Atma annecim bize**
Dönelim dilinize.

2. Atina’ya hamam oldu
Dört yanımı duman doldu
Ben Atina’ya varıncı
Yedi yıl tamam oldu.

3. Karpuz kestim sulandı
Yar koynumda uyandı
Uyanmaz dedim uyandı
Bıçak kemiğe dayandı

4. Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
On beş yaşına girmeden

* Bu türkü metni 31.03.1999 tarihinde Aydın-Köşk-Cumadere Köyünde Alaattin Özdemir’den F.Gülây Mirzaoğlu tarafından derlenmiştir.

** Bilindiği gibi Aydın ağzında ismin –i hali (akuzatif) ile ismin –e (datif) hali yer değiştirir. “Atma anneciğim *bizi*” yerine, yöre ağzı özelliğine bağlı olarak “Atma annecim *bize*” biçimi kullanılır.

Oldum Yunan karısı
5. Yumurtanın kulpu yok
Gözlerimde uyku yok
Sür gemici gemiye
Yunanlıdan korkum yok (Özdemir, 1999).

Yukarıdaki türkünün çeşitlemeleri özellikle Batı Anadolu bölgesinde; Aydın, İzmir, Muğla, Manisa, Balıkesir, Afyonkarahisar illeri çevresinde yaşamaktadır. Bununla birlikte, bu anlatı türküsü Anadolu'nun Konya gibi başka illerinden de derlenip kaydedilmiştir.* Aynı zamanda, türkü, TRT repertuarına girmiş olduğu için radyo ve televizyon aynı türkünün Konya-İlgın çeşitlemesi yer almaktadır yayımları yoluyla ülke genelinde yaygın bir şekilde bilinir hale gelmiştir.

Türk halk türkeleri içinde “Atina türküsü” veya “Yumurtanın kulpu yok” olarak da bilinen yukarıda verdiğimiz türkü metni, bu araştırmada söz konusu edilen Macar baladlarının ana konuları ve bazı motifleri ile bazı açılardan benzerlik taşımaktadır. Dili ve dini ayrı bir erkek tarafından kaçırılmak veya mecburiyet sonucu evlenmek bu benzerliğin en çarpıcı yanını oluşturmaktadır. Bu noktada, iki türkünün karşılaştırılması başka bir çalışmayı gerektirdiğini de ifade edilmelidir.

Sonuç

Macar baladlarında Türk imgesini ortaya koymak amacıyla yaptığımız bu sınırlı araştırmada seçilen örneklerin tematik yapısı ve tespit edilen Türk imgesiyle ilgili belirlediğimiz özellikler şunlardır: Macar kızın Türk asker tarafından kaçırılması, bu sözlü ürünlerin en yaygın konularından biridir. Türk ile evlenmek üzere Türk Paşa ile Macaristan'dan Türkiye'ye giden Macar kızın Al yanaklı Güzel Örszebet'in hikâyesi de, bazı temel özellikler açısından diğerlerine benzemekle birlikte, ayrıntılar dikkate alındığında ikinci bir tematik özellik gösterir. Macar annenin, Ben Kata'nın zengin bir Türk ile evlenmek ve Türkiye'ye gitmek için çocuklarını ormanda terk etmesi (Ben Kata baladı) üçüncü bir tematik özelliktir. Bu durum, Macar kız- Türk erkek beraberliği açısından çoğu örnekte benzer ise de, burada kadının çocuklarını ormanın kuytuluklarına terk ederek Türkiye'ye gönüllü gidişi konunun farklı bir şekilde gelişmesini sağlar. Her üç baladın da ana konusu Türk erkek ile Macar kızın arasında geçen konuşmalara, olaylara dayanır. Ancak birinci tematik yapı özelliğinde kız kaçırılırken, diğerlerinde evlilik beraberliği esas olmuştur. İkinci ve üçüncü örnekte Macar kızın veya kadının Türk erkek ile Türkiye'ye gönüllü bir şekilde gidişi dikkat çekici, farklı bir durumdur. Tematik olarak dördüncü bir özellik, burada örneğine yer veremediğimiz, Macar kızın zengin olmak amacıyla bir Türk ile evlenmesi ve dilenci kılığındaki fakir annesini tanınamamasıdır (bk. Kríza 1980: 22-32). Esasında, bu tematik yapı içinde ahlâki değer yargılarıyla ilgili çelişkilerin kişisel düzeyde dışa yansımaları anlatılır.

Daha önce de belirtildiği gibi, baladın temel konusu insanın insanla ilişkisidir ve

* Konya'dan derlenmiş türkü metni için bk. Türkü metni için bk. <http://www.gulum.net/turku/turku.php?id=13016>.

bu ilişki dolaylı olarak toplumun genel sorunlarını yansıtır. Sürekli olarak hem insan ve toplum arasındaki çelişkileri, hem de toplumsal normları ve kuralları ihlâl etme yoluyla ortaya çıkan çatışmaları ifade etmesinin türün karakteristik özelliklerinden birisi olduğunu da vurgulamıştık. Bu bağlamda, geleneğe özgü en belirgin durumlardan biri, Macar baladlarında toplumsal çelişkilerin aile hayatına dair çelişki veya çatışma düzeyinde yansıtılmasıdır (Krıza 1980:6). Aile ve aşk konuları, sosyal sorunları yansıtan uygun bir çerçeve oluşturur. Âşıklarla ilgili baladların önemli bir grubu birbirini sevmenin yasaklandığı aşklar ile ilgilidir. Bu bağlamda, yasaklanan âşıkların, beraberliklerin farklı etnik kökene sahip insanlar arasında yaşandığı görülür ki, araştırmamızda seçtiğimiz örneklerde yer alan “Türk erkeği” ve “Macar kızı”nın ilişkisinde de bu türden bir çelişkinin varlığı dikkat çekmektedir. Genellikle etnik kökene bağlı olarak din, dil ve kültürün farklı olması, metinlerde açıkça belirtilmese de, önemli bir sorun olarak algılanmış olduğuna tanıklık ediyoruz. Kadın-erkek ilişkisi açısından sorun yaratan farklılığın ve uzlaşma güçlüğüünün arka planını oluşturan bütün bu etkenler dışında, yine de odak noktası olan en çarpıcı çelişki, Türklerin Macaristan’ı kuşatmış olmalarıdır. Bu tarihi gerçek, metinlerin arka planını oluştururken, aynı zamanda kişisel ilişkileri de yönlendirici, belirleyici bir etken olmuştur.

Balad türünün ve söz konusu örneklerin karmaşık ve çok katmanlı yapısını bir tarafa bırakıp Türk imgesine dönersek hangi çıkarımlarda bulunabiliriz? Bu çalışmada incelenen baladlarda Türkler güçlü bir kişiliğe sahip, çevresinde korku yaratan, hâkimiyet sahibi erkekler olarak tasvir edilmiştir ve bunlar genellikle Macaristan kuşatmasında görevli askerlerdir. Bu erkeklerin gücü, kudreti (Al yanaklı Güzel Örszebet ve Ben Kata baladında olduğu gibi) hem hayranlık uyandırır, hem de ürkütür ve kaçıp kurtulma, ondan uzaklaşma duygusu yaratır. Bu ikilem, kanımca, çelişkili psikolojik ve toplumsal koşullardan kaynaklanmalıdır. Mesela, Macar kızın Türk erkeğini beğendiği halde, Türklerin millet olarak Macar ülkesini kuşatmış ve idareyi ele almış olmaları, birey düzeyinde de olsa, Türk erkeğin kuşatmayı gerçekleştiren bir milletin mensubu olarak görülmesi balad metnine de yansıyan doğrudan bir çelişki, (iç çatışma) yaratmaktadır.

Baladlarda Macar kızın, annesine Türklerin gelmekte olduğunu ve telaş içinde, nereye saklanması gerektiğini sorması onun kaçıp kurtulma isteğini açıkça gösterir. Ancak, kızın saklanması bir örnek hariç, diğerlerinde sonucu değiştirmez; kendini Tuna’nın derinliklerine bırakır.

Bu noktada dikkatimizi çeken başka bir husus da, su, ırmak, akarsu motifinin balad anlatılarındaki yaygınlığıdır. Genç kızın kendini Tuna ve Tisza nehrine atmak istemesinin nedeni ne olabilir? Bilindiği gibi, halk anlatılarında, mit, efsane, hikâye ve masallarda ırmak, deniz, göl gibi su ile ilgili unsurların önemli bir yeri vardır. Mitolojide hayat suyu motifinin kaynaklık ettiği pek çok inanış ve uygulama Türk kültüründe mevcuttur. Burada bir örnek vermek gerekirse, Dede Korkut Kitabı’nda Kazan Bey’in su ile haberleşmesi, konuşması; ondan yurduna dair haber almak istemesi, su kültürünün sözlü anlatılara yansımaları gösterir (bk. Ergin 1994)* Aynı anlayış, Türk halk türkülerinde

* Salur Kazan su ile haberleşir: “. . . Ordumun haberini bilir misin değil mana/ kara başım kurban olsun suyum sana!” (Ergin 1994).

de mevcuttur: Derdimi söylesem derin dereye/ Doldurur dereyi düz olur gider...” (Âşık Veysel) dizelerinde dere ile konuşma onun canlı gibi düşünüldüğünü; kült unsuru olduğunu gösterir. Bu örneklerdekine benzer bir şekilde Macar genç kızın kendisini suya; Tuna nehrine bırakması suyun, akarsuyun canlı bir varlık olarak kabul edildiğini göstermektedir. Su unsurunun kutsallığı Eski Türklerden günümüze varlığını sürdürmektedir.

Eski Türk inançlarında yer gibi su da (yir-sub) kutsal (ıduk) kabul edilir. Ancak bu kutsallık kapsamına daha çok akarsular dahil edilmektedir. Türk Tanrısı kutsal Türk yurdunun ve bütün akarsuların tanrısı idi. Bundan dolayı, eski Türk inanç sisteminde kutsanmış yeri ve kutsanmış suyu ile bütün yurdun kutlu olduğu inancı mevcuttur. Türklerin eski inançlarında Tengri halkın aç kalmaması için suyu ve toprağı koruyucu olarak gönderiyordu. Kıpçak ve Kimek Türkleri İrtiş Irmağı'nın cennetten çıktığına inanırlar (Kalafat 2008).

Suyun cennetten gelip cennete gittiği ve akarsuyun cennet cemali gördüğü inancı, günümüz Türk coğrafyasında (Ağrı, Nahçıvan ve Tebriz vs.) bugün de yaşamaktadır. Bu bağlamda, başka bir örnek de, Azerbaycan Türklerinin olduğu gibi, Bulgar Türklerinin de halk kültüründe, yerel zezem suyunun cennetten çıktığı inancıdır. Azerbaycan Türk halk inançlarında zezem suyu üzerine yemin edilirken, Anadolu'da kutsallığı sebebiyle zezem suyunun korunması, kullanılması eski Türk inanç dünyasında yer alan bir bilgiye göre, denizlerin hâkimi ve ölümlerin koruyucusu olan Talay Kan'ın bir adı da Yayık'tır. Talay Kan / Yayık 17 denizin birleştiği yerde oturur ve bütün Türklere hükmeder (Kalafat 2008). Macar mitolojisi ve kültürünün Türk kültürü ve mitolojisiyle ilişkisini dikkate alarak (bk. Roheim 1954) Türklerde su kültürünün görünümünden hareketle açıklamaya çalıştığımız nehir motifinin incelediğimiz baladlarda sıkça görülmesinin temelinde kaynağında kutsal sayılan suyun (hayat suyunun) koruyucu, onarıcı, iyileştirici etkileri yanında, kutsal ırmakların cennetten çıkıp cennete dökülmesi inancı da etkili olsa gerektir. Halk anlatılarına yansıyan su kültü aynı zamanda halk türkülerine de yansımıştır.

Bu çalışmanın sınırlarını aşan balad içeriklerinin çok yönlü olarak çözümlenmesi, disiplinler arası bir çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, kanımca, balad kahramanlarının ruhsal özelliklerinin, kültürel psikoloji ile sıkı sıkıya ilgili olduğunu ifade etmeliyim. Örneğin, balad kahramanının bir günah işlemiş olması ve cezalandırılmasının zorunluluğu Avrupa halklarının pek çoğunun balad geleneğinde mevcut olmakla birlikte, bu husus Macar baladlarında özellikle belirgin bir özelliktir (bk. Kriza 2002). İki küçük çocuğunu ormanda terk ederek zengin olmak amacıyla bir Türk erkek ile kaçan Ben Kata'nın, Türkiye'de kalmayıp hemen memleketine geri dönmesine rağmen, çocuklarının ancak kemiklerini bulabilmesi, bir bakıma onun cezalandırılmış olduğunu gösterir. Ama bu cezayı veren kolektif bilinçaltıdır, üst-benliktir; özetle, kültüre özgü psikolojik özelliklerle donanmış olan sosyal ve kültürel kişiliğimizdir.

Sonuç olarak, Macar baladlarında Türk imgesinin, tıpkı Osmanlı İmparatorluğu gibi güçlü bir yapının temsil edildiği kişilikler üzerine kurulmuş olduğunu; baladlarda adı geçen her bir Türk askerinin benzer özellikleri gösterdiğini; bu şahısların kendi bireysel kişiliklerinden öte, imparatorluk bünyesinde yaşayan Türk tipini temsil ettiklerini; Ma-

car kızları zorla kaçırmaya teşebbüs etmek gibi kimi olumsuz davranışlarla vasıflandırılırsalar da, kendi hedeflerine ulaşmada kararlılık gösterdiklerini; yer yer de sevgilerini dile getirmeleri ve karşısındaki kızların duygularını önemsemeleri, Macar kızların duygularını öğrenmek istemeleri onların insanî yönlerinin de vurgulandığını göstermektedir. Şüphesiz, bu konuda ilk defa yapılan deneme niteliğindeki bu çalışmadan daha öteye gidilerek, Macar baladlarının, hem Türk kahramanların araştırılması ve Türk imgesinin daha açıklık kazanması, hem de diğer kendine özgü nitelikleri açısından disiplinler arası bakışlarla daha kapsamlı araştırmalarda ele alınması, Türk-Macar ilişkileri ve kültür etkileşiminin geçmişi, bugünü ve geleceği açısından bir gerekliliktir.

Kaynaklar

- Ergin, Muharrem (1994), *Dede Korkut Kitabı*, I. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Leach, MacEdward (1950), "Ballad", *Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend* (Ed. Maria Leach). New York: Harper and Row Publishers Inc. 106-111.
- Clarke, Kenneth W. Ve M.W. Clarke (1965), *Introducing Folklore*. New York, Chicago: Holt, Reinart and Winston, Inc.
- Kalafat, Yaşar (2008) "Ağrı Yöresi Örneklemleri ile Türk Kültürlü Halklarda Su Kültü", <http://kanal-kultur.com/de>.
- Kriza, Ildikó (1980) *Hungarian Folk Ballads*. Pittsburgh, Pennsylvania: Duquesne University Tamburitzans Institute of Folk Arts Publication.
- Kriza, Ildikó (2002) "Sin and Punishment in Folk Ballads", *Folk Ballads, Ethics, Moral Issues* (Ed. Gabor Barna and Ildikó Kriza) / Papers of the 31st International Ballad Conference, Budapest, 21-23 April 2001, 51-60. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Mirzaoğlu, F. Gülay (2003) *Çukurova Bozlağı*, Ankara: Binboğa Yayınları.
- Mirzaoğlu, F. Gülay, (2007) "Béla Bartók: A Hungarian Pioneer in Studies on Musical Folklore in Turkey", *Néprajzi Látóhatár/ Ethnographic Horizons XVI*, 3-4: 101-130 (2007).
- Mirzaoğlu, F. Gülay, "Turkish Oral Poetry and Narrative Songs", *Ethnographica et Folkloristica Carpathica*, (baskıda).
- Özdemir, Alaattin (1999), Aydın-Köşk ilçesi Cumadere Köyünde 31.03.1999 tarihinde kaynak kişiyle yapılan görüşme notları. Görüşme kayıtları F.G.Mirzaoğlu arşivindedir.
- Roheim, Geza (1954) *Hungarian Mythology*, Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Sofuoğlu, Adnan (2002) "İzmir İşgali Sonrasında Yunanlıların Batı Anadolu'da İşgali Genişletmeleri ve Bölgede Oluşan Millî Direniş", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. S 29-30, Mayıs-Kasım 2002, s.131-142. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/816/10352.pdf>
- Şahin, Halil İbrahim (2004) "Türk Yunan İlişkilerinin Sözlü Geleceğe Yansımalarına Bir Örnek", *Millî Folklor*, 62: 80-88.
- Vargyas, Lajos (1983), *Hungarian Ballads and the European Ballad Tradition, II Cilt*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Vargyas, Lajos (2005) *Europa Diakkönyvtar/ Magyar Nepballadak*, Budapest: Europa Könyvkiadó.
- Zoltan, Ujvary, (1968) *Nepdalok es Balladak Egyal-Dunai Szekely Közsösgéböl*, Budapest: Europa Könyvkiadó.
- <http://www.gulum.net/turku/turku.php?id=13016> (05.03.2010).

Macar Baladlarında Türk İmgesi

Tarih boyunca, yaşadıkları ortak coğrafyada Türklerle ilişkileri olan Macarlar; Avrasya ovalarından, Volga bölgesine ve buradan da Kuban nehri kıyısına yerleşip Hazar hâkimiyetine girmişler, 9. yüzyıl sonlarında bugünkü yurtlarına göç etmişlerdir. 1686'da Budin'in Türkler tarafından işgali ve Macaristan'ın hâkimiyet altına alınmasıyla birlikte, 150 yıllık bir kuşatmanın gerçekleşmesi Macar kültüründe ve dilinde, çeşitli özellikleriyle sonsuza dek sürecek etkiler bırakmıştır.

Türk- Macar kültür etkileşimi bağlamında Macar kültüründeki Türk etkilerini gösteren veriler, söz dağarcığı ve gelenekler yanında, sözlü edebiyatın efsâne, masal, destan gibi anlatılarını da içine alır. Bununla birlikte, günümüze kadar, Türk-Macar ilişkileri bağlamında söz konusu örnekleri –özellikle Türkiye'de-pek bilinmeyen sözlü edebiyat türü ise balad türüdür.

Avrupa kültürlerinde sözlü edebiyat ve sözel müzik/halk müziği alanının temel türlerinden biri olan balad, bir öyküyü müzik eşliğinde anlatan, genellikle anonim ve kendine özgü üslûbu olan köklü bir müzikal bir anlatı türüdür. Bu sınırlı araştırmada, Macar sözlü kültüründen derlenmiş eski tip baladlardan bir grup örnekte anlatının karakterize ettiği Türk tipine atfedilen niteliklerden hareketle, Türk imgesi resmedilmeye çalışılacaktır. Bildiride, temel veriler olarak kullanılan ve incelenen Macar balad örnekleri, Macar halk baladları üzerine bugüne kadar yapılmış en kapsamlı araştırma olan, Lajos Vargyas'ın Hungarian Ballads and the European Ballad Tradition adlı iki ciltlik ölümsüz eseri ile; Macar kültüründe balad geleneğini araştıran başlıca isimlerden olan Ildikó Kriza'nın (1980) Hungarian Folk Ballads adlı çalışmasına dayanmaktadır. Ayrıca, L. Vargyas'ın (2005) Europa Diakkönyvtar/ Magyar Nepballadak, adlı eseri ile Macar halk tiyatrosunda Türk figürünü de çeşitli cepheleriyle araştırmış olan etnografya profesörü Ujvary Zoltan'ın (1968) Nepdalok es Balladak Egyal-Dunai Szekely Közösségböl adlı çalışması da, konu ile ilgisi çerçevesinde gözden geçirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Sözlü şiir, balad, türkü, Macar baladı, Türk imgesi, Türk-Macar ilişkileri.

Abstract

The Image of Turk in the Hungarian Balads

Throughout the history, Hungarians having relations with Turks as their common geography settled Volga region the Kuban River from Eurasian plains had entered under the domination of the Caspian, at the end of the 9th century they immigrated to today's homes. Besides Budin invasion by the Turks in 1686 and Hungary's was brought under control, the fact that 150-year siege to take place has left several features will forever impact in the Hungarian culture and language.

Within the context of Turkish-Hungarian cultural interaction the data showing the effects of Turkish in the Hungarian culture, in addition to traditions and vocabulary, the narra-

tions such as legends, folk tales in oral literature involve. However, until today, in the frame of Turkish-Hungarian relations among these oral narrations shows the relations between two nations, what is unknown genre -especially in Türkiye- in oral literature is the ballad.

In European culture, one of the genres in oral literature and oral music which is one of the basic types of ballad, a story told with music that often anonymous and unique musical narrative is a kind of radical. This limited study, compiled by the Hungarian oral culture is described in a sample group of ballads, old style that characterized the nature of the motion is attributed to the type of Turk, the image of Turk will be tried to portray. The basic data used and reviewed examples of the Hungarian ballad, is based on Hungarian Ballads and the European Ballad Tradition with his two-volume immortal work by Lajos Vargyas, the most comprehensive research on Hungarian folk ballads and the study of Ildikó Kriza (1980) Hungarian Folk Ballads and Nepdalok es Balladak Egyal-Dunai Szekely Közsösgéböl by Ujvary Zoltan (1968) who researched on the various aspects of Turk figures in Hungarian folk theater. In addition, another study of Lajos Vargyas (2005) Europa Diakkönyvtar/ Magyar Nepballadak.

Keywords: Oral poetry, ballad, folk song, Turks' image, Turkish-Hungarian relations.